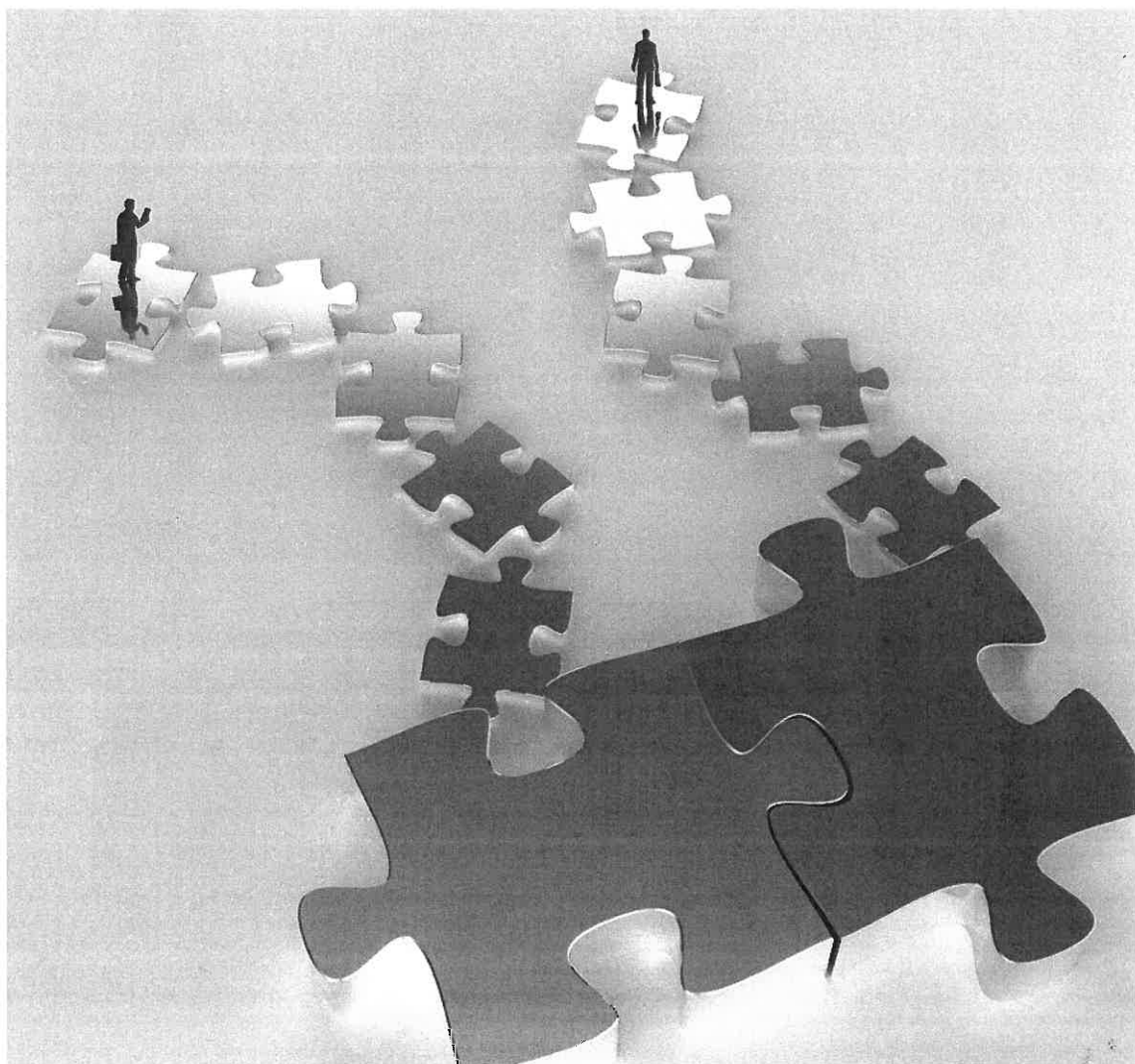

sp

sociální práce sociálna práca

nabízíme spojení teorie s praxí
ponúkame spojenie teórie s praxou

Expertní a participativní přístup

5
2019
ročník 19

vydává Asociace vzdělavatelů v sociální práci
a Evropský výzkumný institut sociální práce OU

Sociální práce / Sociálna práca
Czech and Slovak Social Work
Recenzovaný odborný časopis

Šéfredaktor / Editor-in-chief:

Libor Musil, Masaryk University, Czech Republic

Zástupci šéfredaktora / Deputy to the Editor-in-chief:

Brian Littlechild, University of Hertfordshire, United Kingdom

Eva Mydliková, Trnava University in Trnava, Slovakia

Redakční rada / Editorial Board

Balogova Beata, University of Presov, Slovakia

Barretta-Herman Angeline, University of St. Thomas, Minnesota, USA

Erath Peter, Catholic University of Eichstätt, Germany

Ewijk Hans Van, University for Humanistic Studies, Nederland

Gojova Alice, University of Ostrava, Czech Republic

Gulczynska Anita, University of Lodz, Poland

Hämäläinen Juha, University of Eastern Finland, Kuopio, Finland

Chytil Oldrich, University of Ostrava, Czech Republic

Jovelin Emmanuel, Catholic University of Lille, France

Keller Jan, University of Ostrava, Czech Republic

Klusacek Jan, Evangelical Theological Seminary College, Czech Republic

Kristan Alois, Jabok College, Czech Republic

Matulayova Tatiana, Palacky University, Czech Republic

Mills Karen, University of Hertfordshire, United Kingdom

Metteri Anna, University of Tampere, Finland

Montgomery Arlene, University of Texas at Austin, USA

Novosad Libor, Palacky University, Czech Republic

Payne Malcolm, Manchester Metropolitan University, United Kingdom

Rusnakova Marketa, Catholic University in Ruzomberok, Slovakia

Semigina Tetyana, Academy of Labour, Social Relations and Tourism, Kyiv, Ukraine

Schavel Milan, St Elizabeth University in Bratislava, Slovakia

Sookraj Dixon, University of British Columbia, Okanagan, Canada

Sykorova Dana, Palacky Univerzity Olomouc, Czech Republic

Balaz Roman, Masaryk University, Czech Republic

Vychází 6x ročně / The Journal is published 6 times per year (4 times in Czech and Slovak, 2 times in English)

ISSN 1213-6204 (Print), ISSN 1805-885X (Online)

Registrační číslo MK ČR / Registration Number of the Ministry of Culture: MK ČR E 13795

Číslo vyšlo 30. září 2019 / This issue was published on 30th September 2019

Editor čísla / Issue Editor:

Libor Musil, Masarykova univerzita v Brně, Czech Republic

Vydává / Published by:

Asociace vzdělavatelů v sociální práci, Joštova 10, 602 00 Brno, IČO: 49465619,

a Evropský výzkumný institut sociální práce OU, Fr. Šrámka 3, Ostrava

Korektura / Proofreading: Vilem Kmunicek

Grafická úprava / Layout: Radovan Goj (www.goj.cz)

Tisk / Print: Printo, spol. s r. o. (www.printo.cz)

Webové stránky časopisu / Journal Website: www.socialniprace.cz

Editorial

Editorial	3
-----------------	---

Stati

Adéla Michková: Expertní a participativní přístupy v kontextu supervize.....	5
Markéta Čtvrtečková, Markéta Geregová: Drogová politika a služby: Přijetí expertů se zkušeností jako rovnocenných partnerů	15
Kateřina Glumbíková, Marek Mikulec: Participace osob bez domova na tvorbě sociálních politik a jejich nástrojů	31
Alice Gojová, Vendula Gojová, Michal Burda, Zuzana Stanková, Adéla Recmanová: Participace jako faktor ovlivňující výkon komunitní práce v sociálně vyloučených lokalitách	46
Lenka Dvořáková, Mirka Nečasová: Mediace jako metoda sociální práce, nebo samostatný vzor jednání?	70
Radka Janebová: Jak řešit kolize mezi praxí sociální práce a právem	87
Miloš Votoupal, Vojtěch Krystek: Pohled rodičů seniorského věku neformálně pečujících o dospělé s mentálním handicapem na vlastní životní situaci	104
Jana Havlíková: České základní školy v měnící se společnosti: nazrála již doba na zavedení školní sociální práce?	121

Recenze

Věra Kuchařová a kol.: Česká rodina na počátku 21. století. Životní podmínky, vztahy a potřeby.	136
---	-----

Online prakticko-publicistická část časopisu	140
--	-----

Naše poslání a cíle	141
---------------------------	-----

Zaměření příštího čísla	144
-------------------------------	-----

Věra Kuchařová a kol.:
**Česká rodina na počátku 21. století.
Životní podmínky, vztahy a potřeby.**
Praha: Sociologické nakladatelství
(SLON) v koedici s Výzkumným ústavem
práce a sociálních věcí, v. v. i., 2019.

Kolektív autorov vedený Věrou Kuchařovou prináša prostredníctvom významného vydavateľstva SLON (Sociologické nakladatelství) v koedícii s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí (v. v. i.) na knižný trh publikáciu, ktorá vyplní chýbajúce miesto v tematickej oblasti rodiny a rodinnej politiky. Kto iný ako kolektív autorov z Výskumného ústavu práce a sociálnych vecí by sa mal zhostiť tejto úlohy? Výskumný ústav dlhodobo monitoruje situáciu postavenia rodiny (nielen) v českej spoločnosti a pravidelne publikuje dôležité medzníky vo vývoji rodiny a analytické postrehy pre jej ďalší priaznivý vývoj v kontexte najnovších svetových trendov. Zloženie autorského kolektívu tiež predznamenáva komplexnosť diela. Je veľmi dôležité, že na trh prichádza po dlhšej dobe (više 15 rokoch) komplexná publikácia prezentujúca súčasný stav nadväzujúci na predchádzajúci vývoj a reflektujúca potreby rodiny a zdôrazňujúca vývojové trendy na základe dôsledných analýz.

Aká je teda česká rodina na začiatku 21. storočia? Aké sú životné podmienky, vzťahy a jej potreby? Tieto odpovede dostávame vďaka 300-stranovému dielu, ktoré zachytáva dôležité momenty vo vývoji českej rodiny v deviatich hodnotne spracovaných a proporčne vyvážených kapitolách.

Už v úvode publikácie autorky upozorňujú na to, že rodina prešla viacerými zmenami najmä čo sa týka jej foriem a taktiež polemizujú o tom,

či je stále vhodné hovoriť o kríze rodiny. Paradoxne je téma rodiny súčasťou každodenného života a aj súčasťou mnohých („vplyvných“) dokumentov (programových vyhlásení, volebných programov apod.), no komplexne sa tejto problematike venuje málo odborníkov, ale i tých, ktorí majú v rukách nástroje na dosahovanie zvyšovania kvality života rodín. Aj predmetná publikácia v podobe analytickej štúdie prichádza po dlhodobej absencii (za komplexné dielo z predchádzajúceho obdobia možno považovať Zprávu o rodině z roku 2004) na základe prepracovania Zprávy o rodině z roku 2017, ktorú vypracoval kolektív autorov VÚPSV, v. v. i., pre Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR ako súčasť plnenia Programového vyhlásenia vlády z roku 2014.

Prvá kapitola vychádzajúc už len z názvu reflektuje premeny rodiny a jej trendy vývoja a hlavne identifikuje nové riziká rodiny a možno ju považovať za vstupnú bránu do ďalších účelovo (no hodnotne) tematicky zameraných kapitol o rodine. Dynamika dnešnej doby prináša aj zmeny vo vnímaní rodiny, čo autorky prezentujú prostredníctvom grafu, kde sa výrazným spôsobom líšia názory ľudí na partnerstvo a manželstvo v rozmedzí rokov 2003–2016. Zároveň v kapitole identifikované a popísané (nové) riziká pre rodiny (technologický pokrok; nové etické otázky, ako sú napr. etické aspekty asistovanej reprodukcie a náhradného materstva; otázky rodinných a profesionálnych aspirácií

a pod.) vyvolávajú podnety aj pre sociálnu prácu a vzdelávanie v sociálnej práci, že do akej miery sme zachytili tieto premeny a implementovali ich do praxe alebo vzdelávania.

Od druhej kapitoly po ôsmu má čitateľ možnosť hlbšie preniknúť do načrtnutých výziev pomenovaných v úvode a prvej kapitole. Partnerstvo a rodičovstvo v rôznych kontextoch spracované v druhej kapitole dáva odpovede na otázky zodpovednosti a vplyvu štátu a vývoja spoločnosti a s problematikou súvisiacich demografických a ekonomických ukazovateľov. Riziká demografického vývoja a tým spôsobených zmien autorky dopĺňajú analýzami štatistických dát. Nové formy súžitia (slobodné partnerstvá a pod.) majú aj právne dopady z dôvodu legislatívnych „nejasností“, resp. právne výhody pre tých, ktorí „v tom vedia kráčať“, a upozornenie na vyššiu spoločenskú toleranciu rozvodov sú predmetom polemík autoriek. Takisto polemicky vnímajú súčasné rodičovstvo a poukazujú na najvýznamnejšie

zmeny vo vývoji a výzvy (v oblastiach, ako sú plány a počet detí; bezdetnosť; asistovaná reprodukcia) pre kompetentných aktérov. Uvedené témy by mali byť aj predmetom záujmu sociálnej práce a sociálnej politiky.

Tretia kapitola venovaná finančným a bytovým podmienkam rodín informuje čitateľa o sociálno-ekonomických súvislostiach bývania v dobách, keď je ekonomický rast na vysokej úrovni a nezamestnanosť najnižšia za posledných 20 rokov. V kapitole sa dozvedáme dôležité informácie o vplyve legislatívnych zmien na život rodín, o príjmovej diferenciácii, ale aj o raste príjmovej úrovne domácnosti, ktorá sa odráža v raste objemu celkových vkladov domácnosti a najmä poskytnutých úverov v banke a pôžičiek. Ohrozenia pre rodiny a tým aj potenciálne problémy (exekúcie, vzťahové problémy a pod.), ktoré sú v strede záujmu aj sociálnej práce, autorky vnímajú v kumulovaní pôžičiek a splácaní úverov pomocou nových pôžičiek. Zaujímavo a ozrejmujuco pôsobia aj informácie o vývoji

Inzerce

SOViA

Cesta vaší praxi

**kurzy na klíč
otevřené kurzy
poradenství**

přihlaste se na podzimní otevřené kurzy v Brně

29.10	dluhové poradenství v sociálních službách	1200,-
6.11	efektivní komunikace s dětským klientem	1200,-
22.11	public relations sociální služby	1300,-

akreditace MPSV a lektoři z praxe

on-line registrační formulář na našem webu

www.sovia.cz

sovia@sovia.cz

+420 606 553 451

rodiny v kontexte daňových úľav a bonusov. Ďalej sa dozvedáme o sociálno-ekonomickej situácii rodín s deťmi v súvislosti s ich príjmovou situáciou, výdavkami (náklady na bývanie, vzdelanie, oblečenie a obuv, školské výlety a iné aktivity apod.) a o efektívnosti dávok. Podkapitola o bývaní je často doplnená tabuľkami a grafmi, ktoré približujú ďalšie relevantné témy pre sociálnu prácu, ako sú bývanie v rôznych fázach rodinného cyklu, úroveň bývania, a tému deprivácie a ohrozenia stratou bývania.

Logicky na predchádzajúcu kapitolu nadväzuje stále aktuálna téma – ktorá má veľký vplyv na mnohé (ďalšie) sociálne otázky rodiny, ktoré sú najčastejšie predmetom záujmu sociálnej práce – zosúladovanie pracovného a rodinného života. Kapitola komplexne zachytáva všetky s témou súvisiace oblasti – zamestnanosť a flexibilné formy zamestnania, predstavy a realita o zosúladovaní práce a rodiny. Následne sa v kapitole dostávame k dôležitej téme, ktorou je štátna podpora rodín, a konkrétnejšie k téme podpory rodín formou sociálnych a iných služieb, kde autorky analyticky a kriticky hodnotia vývoj a aktuálny stav „sociálnych a iných služieb“ pre rodiny v Českej republike. Systematickou prácou autoriek sa dostávame k najpálčivejším témam/problémom rodiny, kde majú veľké pole pôsobnosti práve pomáhajúce profesie a tými sú (okrem už vyššie špecifikovaných): vzdelanie, vzťahy, výchova a témy možností a limitov pomoci rodinám so špecifickými potrebami a „špecifickými“ členmi. Téma vzdelávania detí a nerodinné starostlivosti o deti je obsahom piatej kapitoly, kde autorky hlavne poukazujú na nedávne zmeny v legislatíve a význam systematického (konceptného) riadenia vzdelávacej politiky a upozorňujú na fakt, že rodiny s deťmi vo veku povinnej školskej dochádzky, či následného prvotného vzdelávania patria k tým, ktoré majú obmedzenejšie prostriedky z hľadiska príjmu na osobu alebo ohrozenie chudobou (deti vo veku 12–18 rokov). Ďalšia časť tejto kapitoly je venovaná dôležitým otázkam aj z hľadiska sociálnej práce, ktorými sú vzdelávanie, socializácia a príprava na život. Všetky tieto otázky sú zodpovedané a sprehľadnené štatistickými údajmi. Analyticky a najmä kriticky sa autorky pozerajú aj na oblasť vzťahov a výchovy

v rodine (šiesta kapitola) a poukazujú na také pálčivé témy, ako sú rozpad rodiny. Následne optikou realizovaného výskumu z roku 2016 (s názvom „Stav české rodiny, co ji chrání a ohrožuje“) približujú životné problémy, komunikáciu s deťmi a pred deťmi, čas s deťmi, výchovu a riešenie problémov. Za najpálčivejšie témy, ktorým sa autorky venujú, možno (aj z hľadiska sociálnej práce) považovať tému „ohrozené dieťa“. Autorky v kontextoch kriticky reflektujú situáciu v Českej republike, poukazujú na deficit systému služieb pre deti a rodiny a možnosti a limity pomoci obetiam domáceho násillia. Kapitola uzatvára náhradná rodinná starostlivosť s prehľadnými tabuľkami o počte umiestnených detí vo vybraných typoch náhradnej starostlivosti, vývoj počtu pestúnov a pestúnskych rodín a potreby náhradných rodičov v priebehu náhradnej rodinnej starostlivosti.

Siedma kapitola je venovaná rodine so seniorom a veľmi precízne aj úlohe a postaveniu seniora v rodine, jeho rolám. Relatívne veľký priestor je v rámci tejto kapitoly venovaný aj rodinám, ktoré sa starajú o seniora a ktoré zabezpečujú starostlivosť o seniora v rodine, resp. seniorom v rodine, ktorý potrebuje starostlivosť. V podobnom duchu je spracovaná aj nasledujúca ôsma kapitola, ktorá približuje rodiny so špecifickými potrebami – rodiny s členom so zdravotným znevýhodnením/postihnutím a rodiny migrantov v rôznych súvislostiach (prístup k zamestnaniu, sociálna ochrana, zdravotná starostlivosť a vzdelávanie).

Určite by bolo zaujímavé pre sociálnu prácu, ak by bola publikácia obohatená aj o iné cieľové skupiny sociálnej práce (rodina so závislým členom, rodina s členom vo a po výkone trestu odňatia slobody atď.), ale vyžadovalo by si to ďalších niekoľko sto strán. Jedna monografia nedokáže obsiahnuť všetky oblasti spadajúce pod pojem „rodina“. Je potrebné oceniť snahu zachytiť tie najvýznamnejšie problémy a potreby rodín, najmä z hľadiska sociálnej (rodinnej) politiky, čo potvrdzuje posledná kapitola, ktorá reflektuje potreby rodín v rodinnej politike. Táto kapitola je záverom celej publikácie a je hodnotným príspevkom k celostnému spracovaniu problematiky, autorky v kritickej reflexii popisujú najčastejšie komplikácie rodín a v rodinách,

vyjadrujú sa ku koncipovaniu rodinnej politiky (aj cez dokumenty EÚ) a v konštruktívnej kritike inštitucionálneho zabezpečenia rodinnej politiky sa venujú role štátu, role krajov a obcí a ďalších kompetentných aktérov rodinnej politiky na lokálnej úrovni. Kapitola a tým aj záver publikácie je zavŕšený pohľadom na rodinnú politiku očami verejnosti.

Pridanou hodnotou publikácie je okrem zhrnutia po každej kapitole aj bohatý zoznam publikácií, z ktorých autorky čerpali, a dátové zdroje, ktoré môžu byť inšpiráciou a vhodným východiskom pre tvorbu ďalších komplexných diel o rodine a rodinnej politike.

Kompaktnosť kolektívu autoriek – výskumníček z VÚPSV, v. v. i., a tým aj celej publikácie, potvrdzujú aj uvedené informácie o autorkách, ktoré majú vzdelanie, resp. sa vzdelávajú v rôznych (ale prienikovo blízky) vedách (sociológia, sociálna práca, psychológia, sociálna antropológia, demografia, ekonómia a geografia). Autorky majú bohaté vedecké a výskumné aktivity a z nich publikované hodnotné výstupy, čo len potvrdzuje ich erudíciu a zvyšuje kvalitu spracovaného diela.

Odpoveď na otázku, v čom konkrétne je daná publikácia prínosom pre sociálnu prácu,

dostávame v samotnom obsahovo bohatom a najmä hodnotnom texte jednotlivých kapitol. Celá monografia je bohatá na fakty a informácie, ktoré dávajú viac vedeckých odpovedí ako otázok, no zároveň vyvolávajú podnety (na zamyslenie sa) pre sociálnu prácu ako nástroj utvárania reality postavenia rodiny v spoločnosti v pozitivistických kontextoch. Dielo autoriek možno považovať za komplexný, ucelený, vyčerpávajúci, systematický rozbor jednej témy, jednotlivé časti na seba navzájom nadväzujú s hlavnou intenciou komunikovať vedecké poznatky v odborných a vedeckých kruhoch. Autorky vo svojej publikácii integrujú už známe, no najmä nové, doposiaľ nepublikované informácie. Vedecké poznatky komunikované v publikácii a zhrnuté po každej kapitole môžu byť výbornou pomôckou aj pre štúdium sociálnej práce a sociálnej politiky.

*Ladislav Vaska,
Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta,
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
a Katedra sociálnej práce, Fakulta sociálne
ekonomická, Univerzita
J. E. Purkyně v Ústí nad Labem*